АЗӘРБАЈЧАН ССР НАЗИРЛӘР СОВЕТИНИН АЛИ ВӘ ОРТА
ИХТИСАС ТӘҺСИЛИ КОМИТӘСИ

С. М. КИРОВ адына АЗӘРБАЈЧАН ДӨВЛӘТ УНИВЕРСИТЕТИ

ВӘЛИ МӘММӘДОВ

„ӘКИНЧИ“ ГӘЗЕТИНИН КӨСТӘРИЧИСИ

(С. М. Киров адына Азәрбајчан Дөвләт Университети журналистика шө'бәсинин тәләбәләри үчүн вәсаит)

БАКЫ — 1963

АЗӘРБАЈҸАН ССР НАЗИРЛӘР СОВЕТИНИН АЛИ ВӘ ОРТА
ИХТИСАС ТӘҺСИЛИ КОМИТӘСИ

С. М. КИРОВ адына АЗӘРБАЈҸАН ДӨВЛӘТ УНИВЕРСИТЕТИ

ВӘЛИ МӘММӘДОВ

„ӘКИНЧИ" ГӘЗЕТИНИН ҜӨСТӘРИҸИСИ

(С. М. Киров адына Азәрбајҹан Дөвләт Университети журналистика шө'бәсинин тәләбәләри үчүн вәсаит)

М. Ф. Ахундов адына
Азәрбајҹан Республика
Дөвләт КИТАБХАНАСЫ

БАКЫ — 1963

МҮНДӘРИЧАТ

Сәh.

Бир нечә сөз 3

«ӘКИНЧИ» ГӘЗЕТИНИН ШӨ'БӘЛӘР ҮЗРӘ ҮМУМИ МӘНЗӘРӘСИ

Дахилиjjә 7
Әкин вә зираәт хәбәрләри 10
Әф'али-әhли-дәhат 11
Елм хәбәрләри 14
Мәктубат 17
Тазә хәбәрләр 22
«Әкинчи» шө'бәләринә дахил олмаjан jазылар . . . 25
Е'ланлар 28

ӘЛАВӘЛӘР

«Әкинчи»нин әлавә нүсхәләри hаггында 29
«Әкинчи» мүхбирләри вә онларын гәзетдә ачыг вә кизли имза илә чап олунмуш jазылары 32
«Әкинчи» нөмрәләринин чыхма тарихи 34
Гејдләр 36

БИР НЕЧӘ СӨЗ

XIX әсрин икинчи јарысында Азәрбајчанда ичтимаи, фәлсәфи вә елми фикрин көркәмли нүмајәндәләриндән олан Һәсәнбәј Зәрдаби мөвһумат вә орта әср кериликинин һөкм сүрдүјү, күтләләрин чәһаләт вә зүлмәт ичәрисиндә боғулдуғу бир дөврдә маариф мәш'әлини јандыранлардан олмушдур. «Маарифдән, елмдән мәһрум бир халг ишыгдан мәһрумдур» дејән Зәрдабинин бүтүн һәјаты халгын маарифләнмәси иши илә сыхы сурәтдә бағлы иди.

Зәрдаби доғма дилдә чыхан гәзети «јухулу гардашларыны гәфләт јухусундан ојатмаг» јолунда кәсәрли васитә кими гијмәтләндирирди. Мәһз буна көрә дә о, белә бир мәфкурә силаһыны әлдә етмәк үчүн һәр чүр чәтинликләрә синә кәрир, узун әзаб-әзијјәтләрдән сонра, 1875-чи ил ијул ајынын 22-дә Русијада Азәрбајчан дилиндә илк гәзет олан «Әкинчи»нин нәшринә мүвәффәг олур.

«Әкинчи» гәзетинин нәшри халгымызын мәдәнијјәт тарихиндә әламәтдар һадисә иди. Бунунла Азәрбајчан дилиндә дөври мәтбуатын әсасы гојулду. Аз мүддәт әрзиндә гәзет габагчыл фикирләрин мәркәзинә чеврилди.

«Әкинчи» әтрафында топланмыш көркәмли реалист вә мүтәфәккир јазычы М. Ф. Ахундов, маарифпәрвәр шаир Сејид Әзим Ширвани, драматург Нәчәфбәј Вәзиров, Әһсәнүл-Гәваид, Әскәр бәј Адыкөзәлов Корани, Әлизадә Ширвани вә башгалары мүртәче гүввәләрә гаршы, чәһаләт вә наданлыг әлејһинә, авамлыг, керилик вә мүһафизәкарлыға гаршы кәскин мүбаризә апарырдылар.

Ајда ики нөмрәси чыхан «Әкинчи»нин беш даими шө'бәси вар иди. Бунлар «Дахилијјә», «Әкин вә зираәт хәбәрләри» («Әф'али-әһли-дәһат»), «Елм хәбәрләри», «Мәктубат», «Тазә хәбәрләр» адланырды.

Гәзетин чәми 56 нөмрәси чыхмышдыр. Илк нөмрәси

дөрд вәрәг чап олунмушдур. 14 апрел 1876-чы ил тарихли 7-чи нөмрәсиндән башлајараг, гәзет, әввәлкинә нисбәтән бөјүк форматда үч сүтунла бурахылыр.

Үчиллик нәшри дөврүндә «Әкинчи» сәһифәләриндә 1000-дән чох мәгалә, мәктуб, хәбәр, ше'р вә саир мүхтәлиф жанрлы, дәрин мәзмунлу материаллар дәрч олунмушдур. Бу јазыларын мәзмуну халгын көзүнү ачмаг, ону елмә, мәдәнијјәтә говушдурмаг идејалары тәшкил едирди. Буна көрә дә тәсадүфи дејилди ки, халгын мүтәрәгги нүмајәндәләри «Әкинчи»нин фәалијјәтинә јүксәк гијмәт вердикләри һалда, мүлкәдарлар, бәјләр, руһаниләр, чар чиновникләри гәзетә дүшмән мүнасибәти бәсләјирдиләр.

Зәрдаби өз һәмфикирләри вә мәсләк достлары илә бирликдә иртичачылар әлејһинә кәскин мүбаризә апарырды. Лакин «Әкинчи»нин маарифчилик фәалијјәтиндән јалныз имтијазлы феодал зүмрәләринин нүмајәндәләри дејил, һәм дә чар һөкумәти нараһат олмаға башлады. Гәзет үзәриндә Бакы губернатору тәрәфиндән сон дәрәчә чидди нәзарәт гојулду. Зәрдаби «сијаси чәһәтчә тәһлүкәли вә е'тибарсыз» е'лан едиләрәк, кизли вә ашкар тә'гибләрә мә'руз галды. Нәһајәт, чәһаләт вә зүлмәт ичәрисиндә илк дәфә јандырылмыш мәш'әл сөндүрүлмәли олду. «Әкинчи»нин 1877-чи ил сентјабр ајынын 29-да чыхмыш 20-чи нөмрәсиндә охучулар белә бир е'лан көрдүләр: «Биз нахош олдуғумуза көрә бу илин ахырынчы нөмрәләри өз вахтында чыхмајаҹаг вә онларын һачан чыхмағы мә'лум дејил». Бу, «Әкинчи»нин сон сөзү олду. Гәзет гаракүруһчу гүввәләрин фитнә-фәсады илә бағланды. «Әкинчи» сусдурулдуса да, идејалары сонракы демократик гәзетләрдә өз әксини тапды. Онун бир гәринә әввәл јандырдығы мәш'әл биринчи рус ингилабы далғаларындан доғулмуш мүтәрәгги мәтбуат сәһифәләриндә јенидән парлады.

Азәрбајчан мәтбуаты тарихиндә бөјүк рол ојнамыш «Әкинчи»нин долғун идеја вә мәзмунуну кениш охучу күтләсинә чатдырмаг зәрури мәсәләдир. Биз бу ишдә илк аддым олараг гәзетин көстәричисини һазырламағы мәгсәдәујғун билдик. Доғрудур, филоложи елмләр намизәди Садыг Һүсејнов јолдаш бу саһәдә илк тәшәббүс көстәрмишдир. О, «Әкинчи» гәзетинин изаһлы библиографијасы» адлы әсәринин бир гисмини чап етдирмишдир[1]. Һәмин библиографијада «Әкинчи»нин јалныз 1875-чи илдә чыхмыш нөмрәләри әһатә олунур. Бурада гәзет нөмрәбәнөмрә шәрһ олунур; јә'ни бир нөмрәнин материаллары барәдә изаһ верилдикдән сонра дикәринә кечилир. Биз ишә башга принсиплә јанашмышыг: гәзетдә дәрч едилмиш јазылар шө'бәләр үзрә груплашдырылмышдыр. Илк шө'бә олан «Дахилијјә»дән сон шө'бә сајылан «Тазә хәбәрләр»ә гәдәр һамысы ардычыл олараг верилир: бир шө'бәнин мәнзәрәси көстәрилдикдән сонра башгасы тәсвир едилир. Гәзет нөмрәсинин чыхдығы ил сәһфәнин ортасында, мәтндән мүнасиб мәсафәдә верилир. Шө'бәдә кедән материалларын гысача тәфсилатыны билдирән ифадә вә чүмләләрдән әввәл гәзетин нөмрәләри гејд едилир. Гәзетин чыхма тарихини (күнү, ајы) китабчанын сонуна әлавә етдијимиз чәдвәлдән өјрәнмәк олар.

Көстәричинин бу гајда илә тәртиб олунмасы гәзетин ајры-ајры шө'бәләринин нә вахт мејдана кәлдијини, давамыны, һабелә характер вә мәзмунуну даһа габарыг көстәрмәјә көмәк едир.

«Дахилијјә» шө'бәсинин материалларыны—баш мәгаләләри редактор өзү јазырды. «Әкин вә зираәт хәбәрләри», «Әф'али-әһли-дәһат» вә «Тазә хәбәрләр» шө'бәләриндә чап олунан мәгалә вә хәбәрләрин (бә'зи имзалы вә имзасыз јазылар истисна едилмәклә) чохусуну јенә дә Зәрдаби һазырлајырды. Бир сөзлә, гәзетдәки имзасыз јазыларын әксәријјәти Зәрдаби гәләминин мәһсулу иди. Бурада имзасыз материалларын ким тәрәфиндән јазылдығыны көстәрмирик. Мүәллифләрин имзалары гәзетдә нә шәкилдә кетмишсә, елэчә дә сахланылыр. Онлар тез нәзәрә чарпсын дејә гара шрифтләрлә верилир. Шө'бәдә ики вә даһа чох јазы олдугда «а», «б» вә с. ишарәләрлә көстәрилир. Мүәллифли јазыларда имзалар һәмин ишарәләрдән габагда кедир. Тәк јазыларда исә (имзалы вә ја имзасыз) бу ишарәләр гојулмур. «Мәктубат» шө'бәсиндәки мүрәккәблији нәзәрә алараг бурадакы имзасыз јазыларын әввәлиндә «х», «х[1]» вә с. ишарәләр әлавә олунур. Бу ишарәләр («а», «б» вә «х», «х[1]») материалла-

[1] Бах: Азәрбајчан ССР Елмләр Академијасынын хәбәрләри, ичтимаи елмләр серијасы, 1959, № 6, сәһ. 81.

ры бир-бириндән ајырмагдан савајы онларын мигдарыны да муәјјән едир.

Ејни мәсәлә барәдә дәрч олунмуш јазылар («Мәктубат» вә «Тазә хәбәрләр» шө'бәләри истисна олунмагла) галдыкча шө'бәләр дахилиндә чәмләшдирилир. «Тазә хәбәрләр» шө'бәсиндә исә материалларын һәчмчә кичик, сајча чох олдуғуну нәзәрә алыб онлары аид олдуглары мөвзулар үзрә груплашдырмышыг. О бири шө'бәләрдән фәргли олараг бурадакы хәбәрләрин мигдары мө'тәризә ичәрисиндә ихтисар һалда рәгәмлә гејд олунур.

Көстәричидә гәзетин һеч бир шө'бәсинә дахил олмајан јазылар—мәгалә вә мәктублар, ше'рләр, редаксија гејдләри (билдириш, мә'лумат, дүзәлиш), һәтта е'ланлар да нәзәрдән гачмамышдыр. Јығчамлыгдан өтрү «Редаксија гејди»—«Р. Г.», «билдириш»—«бил.», «мә'лумат»—«мәл.», «дүзәлиш»—«дүз.» кими верилир. Е'ланларын һансы сәһифәдә дәрч олундуғуну мө'тәризә ичәрисиндә верилмиш «әв» вә «сон» сөзләри билдирир.

Чап олунмуш јазыларын башлығы әсасән шө'бәләрин ады илә ифадә олундуғундан гәзетдә кифајәтләндиричи вә сәчијјәви сәрлөвһәләр аздыр. Буна бахмајараг раст кәлдијимиз адда-будда сәрлөвһәләри изаһедичи чүмләдән әввәл дырнагда («) веририк.

Китабчанын «әлавәләр» һиссәсинә бә'зи мәтләбләри ајдынлашдыран гејдләри, гәзетин мүхбирләри вә онларын фәалијјәтини әкс етдирән сијаһыны, нөмрәләрин чыхма тарихини көстәрән чәдвәли вә «Әкинчи»јә аид олан әлавә нүсхәләр һаггында мүлаһизәләри дахил едирик.

Охучулара тәгдим олунан бу көстәричи «Әкинчи» гәзети илә марагланан һәр кәс үчүн, хүсусән али мәктәб тәләбәләри үчүн лазыми васитә ола биләр.

Вәли Мәммәдов

ДАХИЛИЈЈӘ[1]

1875

№ 1. а) «Әкинчи» фәсилләринин[2] шәрһи вә тәрәгги етмәк барәдә; б) «Икинчи дахилијјә»[3]—Тичарәт мәсәләләриндән.

№ 2. Тичарәт едән кәсләрин хәрчиндән.

№ 3. «Әкинчи» нәшриндәки чәтинликләр вә мадди чатышмамазлыг.

№ 4. а) Тифлисдән Бакыја дәмир јолу чәкилмәсинин әһәмијјәти[4]; б) охучуларын гәзетә диггәт етмәмәсиндән шикајәт.

№ 5. Заманын бәрәкәтсиз олмасы сәбәбләри. Елм тәһсил етмәјин зәрурилији.

№ 6. Тирјәк вә шәрабын инсан бејнинә мәнфи тә'сири.

№ 7. Һава тәмизлијинин организмә хејри.

№ 8. Сон он илдә Русијада тәһсилә фикир верилмәси. Азәрбајчанлыларын бу ишдә керидә галмасы.

№ 9. Јанғына гаршы мүбаризәдән вә онун зәрәрини өдәмәкдән.

№ 10. Мәһкәмә вә вәкилләрин сојғунчулуғу һаггында.

№ 11. Гәзетин «елми-әбдан» вә «елми-әдјан» барәсиндә мүбаһисә ачмасына даир.

№ 12[5]. «Әкинчи» абунәчиләринин азалмасы. «Елми-әбдан»ын вачиблији.

1876

№ 1. Гафгазда тичарәт едәнләрин һүгуг вә вәзифәләри.

№ 2. Чичәк, вәба, јаталаг вә саир хәстәликләрин төрәмә сәбәбләри, онлара гаршы мүбаризә тәдбирләри.

№ 3. Инсана тибби хидмәтин вачиблији.

№ 4. Тичарәт гајдалары һаггында.

№ 5. Истамбулда гәзет нәшр олунмасы барәдә.

№ 6. Дәрс китабларынын ана дилинә тәрчүмә олунуб мәктәбләрдә тәдрис васитәси кими истифадә едилмәсинин зәрурилијиндән.

№ 7. «Елми-әбдан» барәсиндәки мүбаһисәјә хор баханлар әлејһинә[6].

№ 8. Сағламлығын горунмасы гајдалары.

№ 9. Вамбери[7] адлы алман алими һаггында.

№ 10. Бакы вә Кәнчәдә дөвләт тәрәфиндән мәктәб ачылачағы барәдә.

№ 11. Көһнә адәтләримизин елм тәһсил етмәјә әнкәл төрәтмәси. Тәһсилин вачиблији.

№ 12. Бакы губернатору Староселскинин[8] «Әкинчи» нәшринә хејирхаһлыг көстәрмәси.

№ 13. Гәзет абунәчиләринин азалмасы.

№ 14. Авропа мәтбуаты вә «Әкинчи».

№ 15. «Әкинчи»нин нәшри һаггында.

№ 16. а) Өз милләтинә, халгына инанмајан мешшан бир кәнчин ифшасы; б) «Әкинчи» абунәчиләринин азалмасы. Шрифт гытлығы. Гәзетин бағланмасы тәһлүкәси.

№ 17. Көчәри һәјатынын ачыначаглы мәнзәрәси.

№ 18. «Елми-әбдан»ы «Елми-әдјан»дан ајырмаг чәһди.

№ 19. а) Гәзети һәфтәдә бир дәфә чыхармағын вачиблији. Мүштәри азлығы «Әкинчи»нин бағланмасы тәһлүкәси; б) јени типли мәктәбләрдә ана дилини тәдрис етмәјин вачиблији.

№ 20. Тәзә хәбәрләр дәрч етмәјин чәтинлији. Сензуранын гәзет үзәриндә чидди нәзарәти.

№ 21. Инсан дәрисинин мүхтәлиф рәнкдә олмасы сәбәбләри.

№ 22. Азәрбајчанлыларын елм вә маарифдән кәнарда галмалары һаггында.

№ 23. «Тајмс»[9]ла «Әкинчи»нин мүгајисәси. Елм тәһсил етмәјин зәрурилији.

№ 24. Дини бајрамларын, савадсызлығын тәнгиди.

1877

№ 1. «Әкинчи» абунәчиләринин азалмасы сәбәбләри.

№ 2. 3. М. Ф. Ахундовун маариф мәсәләси барәсиндә «Әкинчи»дә чап олунмуш мәгаләсинә чаваб.

№ 4. Тифлисдә ермәни дилиндә чыхан «Мшак»[10] гәзетинин сәһв хәтт-һәрәкәтинин тәнгиди.

№ 5. Авам халг үчүн гәзет чыхармағын чәтинлији.

№ 6. Халгын елмсиз галмасынын, тәк-түк охујанларын исә бәјлик рүтбәси газанмаг чидд-чәһдинин ифшасы.

№ 7. Елмлә динин бир-биринә зидд олмасы.

№ 8. Гәзетин тәнгидиндән наразылыг едәнләрә чаваб.

№ 9, 10. Тәзә хәбәрләр дәрч етмәјин чәтинлији вә гәзети һәфтәдә бир чыхармағын вачиблији.

№ 11. Машынларын тәсәррүфат әһәмијјәти. Әмәјә, вахта гәнаәт мәсәләси.

№ 12. Авропа халгларынын елмли вә «азад» јашамасы. Шәргин исә ата-баба адәтләринә гул олмасы.

№ 13. Теһранда чыхан гәзетин заманла ајаглашмадығы барәдә.

№ 14. Бакыда нефт јери алвер едәнләрин тәнгиди.

№ 15. Рәшт[11] шәһәриндә таун хәстәлији олмасына даир.

№ 16. Сечки мәсәләси һаггында.

№ 17. «Бадкубәјә кәлән телләр»ин[12] гәзетдә чап едилмәси вачиблији.

№ 18. а) Гәзетин бағланмасы тәһлүкәси; б) шаирләрин һәчв вә мәдһ јолундан чәкилмәләринин вә ел һаваларына долғун мәтнләр јазмаларынын зәрурилији һаггында.

№ 19. Гафгаз вилајәтинин гарамалына дүшән таун хәстәлији барәдә.

ӘКИН ВӘ ЗИРАӘТ ХӘБӘРЛӘРИ[13]

1875

№ 1—4. Сүддән јағ истеһсал олунмасы барәдә.

№ 5, 9. Торпағын мүнбитләшдирилмәси.

№ 6. Әкин јерләринин хүсусијјәтини тәчрүбә илә мүәјјән етмәкдән.

№ 7. Франсада вә Италијада хырда алыш-вериш ишләриндән.

№ 8. Гумлу, киллп вә әһәнкли торпагларын јарарлы һала салынмасы гајдалары.

№ 11. **Нәҹәф Вәзирзадә.** Москвадакы Петровски академијасы[14] јанында малдарлыг-тәҹрүбә ишләри.

№ 12. Котанын гурулушу вә ондан истифадә гајдалары.

1876

№ 1—2. Котанын һиссәләри вә нөвләри.

№ 4. Биткинин агротехники гајдада бечәрилмәси.

№ 5. Сичанларын чохалмасына гаршы мүбаризә тәдбирләри.

№ 6. Авропа һејвандарларынын иш тәчрүбәси. Әтлик вә сүдлүк маллар сахламағын әһәмијјәти.

ӘФ'АЛИ-ӘҺЛИ-ДӘҺАТ[15]

1876

№ 7[16]. **Әскәр Корани.** Гојун-гузуда олан кичәлтмә нахошлуғу барәдә.

№ 8. **Әскәр Корани.** Һолландијада пендир истеһсал олунмасындан.

№ 9, 15, 16, 19, 24. Әкин торпагларыны јарарлы һала салмагдан.

№ 10. Барама гурдуна гуллуг етмәк гајдалары.

№ 12. Сүмүкдән күбрә кими истифадә олунмасы.

№ 13. Инәјин кејфијјәтини јахшылашдырмаг јоллары.

№ 17. а) Мешә салмағын хејри; б) барама гурдларынын раһат күмләрдә бәсләнилмәси.

№ 20. Мешә золагларынын тарланы күләкдән горумасы.

№ 21. Су мәсәләси. Лилдән күбрә кими истифадә едилмәси.

№ 22. Тут бағлары салмаг вә барамачылығы инкишаф етдирмәк барәдә.

№ 23. Меренос чинсли гојунларын тәсәррүфат әһәмијјәти.

1877

№ 1. **Әскәр Корани.** а) Кәнд әһалисинин ишләринә даир; б) Лондонда әрәб дилиндә гәзет чап олунмасы һаггында.

№ 2. Пајызлыг вә јазлыг буғдадан, тохумун тәмизлијиндән.

№ 3. **Әскәр Корани.** Кәнд әһалисинин сәләмчиләрдән хилас олмасы үчүн ичма бина етмәјин вачиблији һаггында.

№ 4. а) Италијада алыш-вериш ичмасынын јарадыл-

масындан; б) гарғыдалы; в) тәнбәки; г) үзүм; ғ) лобја; д) гызыл күл биткиләриндән.

№ 5. а) Инкилтәрәдә, Америкада машынла јер шумламаг; б) тахыл јығмаг; в) гојун гырхмаг; г) буғданы нә вахт бичмәк; ғ) әкин јерини сувармаг; д) палтардан ләкәни апармаг барәдә.

№ 6. Авропа өлкәләриндәки јениликләрдән.

№ 7. а) Алманын чүрүмәси; б) гарғыдалы чөрәјинин кифләнмәси; в) Авропада гушларын овланмасынын гадаған олунмасы; г) дәмир вә полад аләтләр дүзәлтмәк һаггында.

№ 8. Тәнбәки јетишдирмәк тәҹрүбәси.

№ 9. **Әскәр Корани.** а) Көјәрчин сахламагдан; б) һејваны көкәлтмәкдән; в) мал-гарада Сибир тауну олмасындан; г) пијдән јағ һасил етмәкдән; ғ) һејванларын нөвүнү јахшылашдырмагдан.

№ 10. а) Буғда тохуму сечмәкдән; б) ә'ла јағ әлдә етмәкдән; в) тојуг вә өрдәк јумуртасындан; г) јемишдән гәнд чәкмәкдән.

№ 11. а) Мејвәчилији инкишаф етдирмәкдән; б) Чиндә хырда ағачлар әкилмәсиндән; в) мејвә ағачларынын чалаг олунмасындан; г) сүддән гајмаг әлдә етмәкдән.

№ 12. а) Сүд унундан; б) гарғыдалы һәшәраты илә мүбаризәдән; в) сүдлүк, әтлик вә иш һејванларындан; г) јағышдан горунмаг үчүн һазырланан палтардан.

№ 13. а) Атларын ҹинсини јахшылашдырмагдан; б) Сибир тауну дүшән малын нишанәләри вә ону сағалтмаг гајдасындан; в) гәнд һазырламагдан; г) Иранда гызыл мә'дәни тапылмасы хәбәринин јалан олмасындан.

№ 14. а) Килас ағачына агротехники гајдада гуллуг етмәкдән; б) Чин вилајәтиндәки гытлыгдан; в) јонгары кәрпич кими дүзәлдиб јандырмагдан.

№ 15. а) Петербургда тәнбәкинин баһаланмасындан вә ону чох әкмәјин вачиблијиндән; б) картофу сахламагдан; в) Одесса мүлкәдарларынын Авропаја сыхылмыш гуру от сатмасындан; г) дәрзбағлајан машын ихтира олунмасындан; ғ) атлас парчаны, ипәк бафтаны вә мәхмәри јумаг гајдаларындан.

№ 16. а) Јени нөв Мисир памбығындан; б) заводларда буғдадан нишаста чәкмәк үсулундан; в) пендир ис-

теһсалындан; г) габарын мүаличәсиндән; ғ) һаванын нечә олачағыны әввәлчә билмәк гајдасындан.

№ 17. а) Дон вилајәтиндә сичанла мүбаризәдән; б) гараторпаг әкин јериндә чүчүләрин әһәмијјәтиндән; в) гара һөрүмчәк вә онунла мүбаризәдән; г) машынла тохум сәпмәк ишиндән.

№ 18. а) Чүчүләри мәһв етмәкдән; б) картофда олан нахошлуға чарәдән; в) гарамалда хәстәлијә гаршы мүбаризәдән; г) чичәкли әләфијјатын һејванларын мәһсулдарлығына мүсбәт тә'сириндән; ғ) јајда ағ палтарын сәрин олмасындан.

№ 19. а) Верки вә хәрчләрин халга зәрәри; б) һаванын тәмиз сахланылмасы; в) тәзә вә шораба әтин дәјәри барәдә.

№ 20. а) Инкилтәрә вилајәтиндә итләрин сүрүнү өрүшә чобансыз апарыб кәтирмәсиндән; б) Москвада ири говун јетишдирмәкдән; в) ат гочаланда рәнкинин ағармасы сәбәбиндән; г) сүддән гајмаг јығмагдан; ғ) јазда кеч әкилән тахылын кејфијјәтсиз олмасындан; д) барама һасил етмәкдән; е) инсан бәдәниндән тәрин рәдд олунмасы зәруријјәтиндән; ә) тохум әкмәкдән.

ЕЛМ ХӘБӘРЛӘРИ[17]

1875

№ 1. Селин мәишәтдәки зәрәри вә онун тәсәррүфат әһәмиййәти.

№ 2. Мешә олан јерә чох јағыш јағмасынын сәбәби.

№ 3. Мешә салмағын әһәмиjјәтиндән.

№ 4. Абшерону јашыллашдырмағын вачиблији.

№ 5. а) Көһнә әтин зәрәри; б) сүдүн кејфиjјәтинин өјрәнилмәси; в) гышда дәринин јахшы олмасы; г) мејвәнин чүрүмәси сәбәбләри.

№ 7. **Мирзә Адыкөзәлзадә Корани.** а) Су гујуларынын гәбристанлыгдан узаг олмасынын вачиблијиндән; б) чиркли сују нечә јохламагдан; в) армуду тез јетишдирмәк үсулундан; г) барама гурдунун бәсләнмәсиндән.

№ 9. **Әскәр Мирзә Адыкөзәлзадә Корани.** а) Јумуртаң тојуг әлдә етмәкдән; б) Инкилтәрәдә инәкләрин автоматик јолла сағылмасындан; в) илдырым дүшмәсиндән; г) күмүш шејләри тәмизләмәк гајдасындан; ғ) кәсилмиш гушу бир нечә күн тәзә сахламагдан; д) зәли илә һаванын дәјишмәсини билмәкдән; е) Күрчүстанда јашајан Уд[18] тајфасынын мәишәтиндән; ә) буруңдан ган кәләндә ону дајандырмаг гајдасындан; ж) Америкада јанғынын су буғу илә сөндүрүлмәсиндән.

1876

№ 3. а) Синә (силл) нахошлугу олан малын әт вә сүдүнүн зәрәриндән; б) ушаглара хәстә аналардан нахошлуг дүшә билмәсиндән; в) атлы оғрулары тапмаг гајдасындан; г) һөрүмчәјин вәзиjјәти илә һаванын нечә олачағыны габагчадан өјрәнмәкдән.

№ 7. а) Кәнд әһалисинин өмрүнүн узун олмасы сәбәби; б) евли кишиләрин аз вәфат етмәси барәдә; в) Франсада вәба нахошлуғуна гаршы тәдбирләр.

№ 8. а) Гортенбер адлы бир шәхсин «Абү һава һүкәма әмәлә кәтирир» фикри барәдә; б) соған габығындан јахшы рәнк алынмасындан; в) евдә очаг галамағын зәрәриндән; г) көзә дүшән әһәнки гәнд сују илә јумагдан; ғ) палтар ләкәсини бензинлә тәмизләмәкдән.

№ 9. а) Инкилтәрәдә јени нөв машын ихтира едилмәсиндән; б) дөјүлмүш әтин мә'дәси зәиф адам үчүн әһәмиjјәтиндән.

№ 12. а) Америкада мал пијиндән јағ һасил едилмәсиндән; б) ағач овунтусундан чүрбәчүр шејләр дүзәлтмәкдән; в) бә'зи јерләрдә чәјирткәнин јејилмәсиндән; г) Авропада зәнкин китабханалар олмасындан; ғ) орада чох гәһвә ичилдијиндән; д) ән гәдим бир тәбиб китабы барәдә; е) дәјирманчыларын Берлиндә чәм олачағындан; ә) синә нахошлуғу олан адама фосфор вермәкдән; ж) Чејһун[19] чајынын әввәлчә Хәзәрә, сонра Арал көлүнә ахмасы барәдә.

№ 13. Әскәрләрә елм өјрәтмәјин вачиблији.

№ 15. Әдаләтсиз мүһарибәјә гаршы е'тираз.

№ 16. а) Ағлын бејинлә өлчүлмәсиндән; б) Гарс[20] шәһәри һакимләринин һамилә фәһлә гадынлара вә ушагларына мүәјјән күзәштләр етмәләриндән; в) елмин әһәмиjјәтиндән.

№ 17. а) 1875-чи илдә јер үзүндә 97 дәфә зәлзәлә олмасы; б) електрик дәјирманы барәдә; в) инсан өмрүнүн узанмасы сәбәбләри; г) Ислам дининин тарихи анализи. Мәктәб, гәзет бина етмәјин зәрурилији.

№ 18. «Бә јадикари-сакинани-Ширван». Зәлзәләнин үч гисм—ләпә, тулланма, доландырма олмасы һаггында.

№ 19. а) Зәлзәлә олачағыны габагча билмәкдән; б) Америкада јазы машыны ихтира олунмасындан; в) алманијалы бир шәхсин параход дүзәлтмәк истәмәсиндән; г) Авропада шүшәдән парча һазырланмасындан; ғ) хараб сују гајнадыб ичмәкдән; д) Парисдә јанғын сөндүрән машын бурахылмасындан; е) Нју-Јоркда кағыздан габгашыг һазырланмасындан.

№ 20. а) Османлы дөвләтинин Авропа гит'әсиндә олан вилајәтләриндә нечә милләт јашадығындан; б) Лондонда әтин баһа олмасындан; в) мүһарибә заманы нис сә-

фәрбәрлијин ачы нәтиҹәсиндән; г) Русијада јанғынын чох олмасындан; ғ) сачын ағармасы сәбәбләриндән.

№ 22. Һава һаггында елми-күтләви сөһбәт.

№ 23. а) Мирваринин неҹә әмәлә кәлмәсиндән; б) әһәнк дашынын кимјәви тәркибиндән.

№ 24. **Әскәр Корани.** а) Мал-гараја дуз вермәкдән; б) палыд мешәсиндә көбәләјин чох олдуғундан; в) Авропада ағач овунтусундан мал-гара үчүн јем кими истифадә едилмәсиндән; г) Авропанын бә'зи јерләриндә гарамала сүмүкдән јем һазырламагдан; ғ) хәстә, зәиф һејвана чөрәк вермәкдән; д) ағач јарпағынын мал-гараја хејриндән.

1877

№ 1. а) Гоһумла евләнмәјин тибби нөгтеји-нәзәрдән зәрәри; б) чичәк вә гызылча хәстәликләринә гаршы мүбаризә.

№ 4. **Әскәр Корани.** Шәрг халгларынын елмдән аjры дүшмәси сәбәбләри.

№ 6. **Нәҹәф Вәзирзадә.** Авропа алимләринин «елми-гәнаәт политики»[21] јаратмасы һаггында.

№ 7. а) Техники јениликдән; б) ушагсыз гадынларда сүд ола билмәсиндән; в) көзүн рәнкинин дәјишмәсиндән; г) дәли олмағын сәбәбләриндән.

№ 8. **Әскәр.** Тарих елми барәдә мүлаһизәләр.

№ 9. **Әскәр Корани.** а) Телефонун[22] Американа ичад олунмасы; б) Авропада стенограф[23] аләтинин ихтирасы барәдә.

№ 15. Инсанын елм илә дүнјаны дәрк етмәси хүсусунда.

№ 16. а) Инкилис вә рус дөвләтләринин Шәрглә тиҹарәт етмәси; б) Һавада су буғунун олмасы; в) Марсел[24] шәһәриндән дүнја сәфәринә чыхан кәми; г) дүнјада 23 мин гәзет чап олунмасы һаггында.

№ 17. Көһнәлмиш адәт-ән'әнәләрин тәнгиди.

№ 20. Битки вә һејванларын инсанлара хејри вә онларын нөвүнүн јахшылашдырылмасы зәрурәти.

8214
18514

МӘКТУБАТ[25]

1875

№ 6. **Һејдәри.** Достлуг, бирлик вә маарифин тәблиғи. **Мәһәммәд Рәһим бәј.** Османлыларын Даш Маку[26] маһалыны вә Ван[27] шәһәрләрини гарәт етмәсиндән. **Мәһәммәдәли бәј Вәлијев.** Адамхор һејванын 13 ушаг јемәсиндән. х) Губада вәзијјәтин пислији вә буна вәкилләрин сәбәб олмасы. **Сејид Әзим.** «Гәзәл». «Әкинчи» гәзети нәшринин мүбарәкбадлығы.

№ 8. **Әскәр Адыкөзәлзадә Корани.** а) Бакыја дәмир јолу чәкилмәси; б) Петербургдакы әкинчилик музејинин фәалијјәти вә шө'бәләри һаггында. **Мирзә Һәсән Әлгәдари.** а) Кәнддә мәктәб ачыб рус вә ана дилләрини кечмәјин зәрурилији; б) гачагчылыг; в) дөвләт гајда-ганунлары һаггында.

№ 10. **Һејдәри.** а) «Елми-әбдан» вә «Елми-әдјан»[28] һаггында (мүбаһисә тәриги илә); б) Петровски[29] почтханасынын ишиндәки долашыглыг вә һәрҹмәрҹлијин тәнгиди; в) шәһәр хәстәханасынын рәис көмәкчисинин фырылдагчылығы вә онун ифшасы. **Хачатур Горхмазов.** Халгы севмәјин вә елм тәһсил етмәјин ваҹиблији.

№ 11. **Әһсәнул-Гәваид.** Һејдәринин «Елми-Әбдан» вә «Елми-Әдјан» барәсиндәки мәгаләсинә ҹаваб. **Бадкубәли молла.** «Елми-Әбдан» вә «Елми-Әдјан» һаггында. **Һејдәри.** Сүнни-шиә мәзһәбләри вә онларын зәрәрләри.

№ 12. а) **Шејхүл-Ислам Загафгаз Ахунд Әһмәд Һүсејнзадә**[30]. «Елми-Әбдан» һаггында. **Әһсән-Гәваид**[31]. Дүнјәви елмләрин тәблиғи.

1876

№ 1[32]. **Әһсәнул-Гәваид.** «Елми-Әбдан» мүзакирәси илә әлагәдар олараг әгл барәдә сөһбәт. **Һејдәри.** «Әкинчи»-

М. Ф. Ахундов адына
Азәрбајҹан Республика

нин 11-чи нөмрәсиндә Әһсәнүл-Гәваидин вә Бадкубәли молланын «Елми-Әбдан» бәһсинә даир јаздыглары мәгаләләрә е'тираз.

№ 2. **Әһсәнүл-Гәваид.** Әгл һаггында. **Султанов.** а) Губада бојағын тәнәззүлүндән, шәһәр һакиминин адиллијиндән; б) Губада мәктәб ачылмасындан, ермәни театры бина едилмәсиндән.

№ 3. **Әһсәнүл-Гәваид.** Елм вә тәрбијә һаггында. **Әләкбәр Елчизадә.** Иранда мәчлис јаранмасындан. х) Халтан[33] исти сујунун тә'мири барәдә.

№ 4[34]. **һејдәри.** «Елми-Әбдан» бәһсиндә Бадкубәли моллаја чаваб. **Әһсәнүл-Гәваид.** Милләтләр арасында гардашлыгдан, дүнјәви елмләрин әһәмијјәтиндән. **һејдәри.** Дағыстанда күчлү гар, сојуг, күләк олмасы барәдә.

№ 5. **һејдәри.** Бадкубәли молланын «Елми-Әбдан» бәһсинә јаздығы мәгалә һаггында. **Әһсәнүл-Гәваид.** Әгл, поезија вә «Елми-Әбдан» барәдә.

№ 6. **Әһсәнүл-Гәваид**. Әкинчилик ишләриндән; елм вә сәдагәтдән. **һејдәри.** а) Бадкубәли молланын «Елми-Әбдан» бәһсинә јаздығы чаваба е'тираз; б) Дағыстан маһалындкы Петровски вә Тејмурханшура[35] шәһәрләринин иглими, әһалисинин адәтләри вә тичарәти барәдә. **Әлимәдәд Абдуллаһзадә.** а) Бојағын гијмәтдән дүшмәси; б) нотариусун јохлуғундан шикајәт.

№ 7. **Әһсәнүл-Гәваид.** Азәрбајчанда машынлы сәнаје јаратмаг вә-ол әмәјини јүнкүлләшдирмәк һаггында. **Әлимәдәд Абдуллаһ оғлу.** Бојаг алвери илә мәшғул олуб елм вә сәнәт өјрәнмәјән һәмвәтәнлиләринин тәнгиди. Сәнәтлә елмин вәһдәти мәсәләси.

№ 8. **Шүәраји-Әрбәјил-Ширван**[36]. Әһсәнүл-Гәваидин шаирләрин шәраб мәдһинә даир нәзмләринә гаршы чыхмасына е'тираз. **Әһсәнүл-Гәваид**. Елмсизликдән вә шәриәт ганунларынын чүрүклүјүндән шикајәт.

№ 9. **һәсәнүл-Гәваид**[37]. Елм, сәнәт, поезија һаггында. **һејдәри**. Бадкубәли молланын «Елми-Әбдан» һаггында јаздығы мәгаләјә даир.

№ 10. **һејдәри**. Дағыстанын һавасындан, Петровскидәки абадлыгдан, Тејмурханшурадакы тичарәтдән. **Әһсәнүл-Гәваид.** Тичарәтдә елмли, тәчрүбәли олмагдан. **Мәһбус Дәрбәнди.** а) Сојғунчулугдан; б) нотариус ишләриндән; в) бәрк јағыш вә күләк олмасындан.

№ 11. **Сејид Әзим.** Оғлу Чәфәрә рус дилини өјрәнмәјин вачиблији барәдә ше'рлә нәсиһәт. **Әһсәнүл-Гәваид.** Елми фикирләрин тәблиғи. **Мәмнун Әлгәдари.** «Әкинчи»дә Әһсәнүл-Гәваидлә Шамахы шаирләри арасындакы мүнагишәјә сон гојмаг, онлары барышдырмаг чәһди.

№ 12. **Әһсәнүл-Гәваид.** Һәчвкуларын тәнгиди, елм вә билик газанмағын вачиблији.

№ 13. **Хачатур Горхмазов.** Мәктәбә гәдәр валидејн тәрбијәси барәдә.

№ 14. х) Дәрс китабларынын әһәмијјәтиндән; х[1]) Írандакы ганун китаблары һаггында.

№ 16. **Хејирхаһи-Иран**[38]. Ирандакы ганун китабы һаггында «Әкинчи»нин 14-чү нөмрәсиндә верилмиш мәгаләјә даир.

№ 17. х) «Әкинчи»нин јајылмасындан.

№ 18. **Нәчәф.** Бә'зи дәдә-баба адәтләринин тәнгиди.

№ 20. х) Бакыдан Һәштәрхана кедән кәминин туфана дүшмәсиндән.

№ 21. **Нәчәф.** Мәктәбләрдә шакирдләрә көһнә үсулла дәрс кечмәјин зәрәри. х) Көјчајдакы гураглыгдан вә баһалыгдан; х[1]) орада сәккиз јашлы гызын көзләринин «биринин фирәнки көј, биринин һәбәши гара» олмасындан; х[2]) Гутгашендә бир гадынын гачаг өлдүрмәсиндән.

№ 22. **Әһсәнүл-Гәваид.** Тифлисдә чыхан «Мшак» гәзетинин Ирандакы ермәниләрә зүлм едилмәси барәдә јаздығы ујдурма мәгаләјә чаваб.

№ 23. **Әһсәнүл-Гәваид.** Барамачылығын инкишаф етдирилмәси јоллары.

№ 24. **Әскәр Корани.** Москвада бәрк сојуг олмасы. Азәрбајчанлыларын «Әкинчи»ни чыхармаға күчләри чатмадығынын тәнгиди. **Нәчәф.** Гарабағлы Мирзә Әли Әскәрин гәзәлијјаты, һәчви вә М. Меһдинин она чавабы барәдә. х) Овчулуг ишләри; х[1]) Көзәлаға адлы бир гадынын дөрд оғлан доғмасы барәдә.

1877

№ 1. **Әһсәнүл-Гәваид.** Мәһәррәмлик тә'зијәдарлығына—ашураја вә баш чапмаға гаршы.

№ 2. **Вәкили-Намә'лум**[39]. Елм өјрәнмәјин чәтинлији вә мәктәбләрин олмамасы барәдә Һәсәнбәјә чаваб.

№ 3. **Məhəmməd Tağı Əlizadə Şirvani.** M. Ф. Ахундовун мəгаләси һаггында. **Əскəр Корани.** Мүһарибəнин тичарəтə зəрəр вурмасы барəдə. **Һадимүл-Гəваид Капитан Султанов.** Əһсəнүл-Гəваидин баш чапмаг əлеjһинə јаздығы мəгаләjə һүчум.

№ 4. **Халис-шиәји-иснаəшəри Əлизадə Ширвани**[40]. Капитан Султановун мүртəче руһда јазылмыш мəктубуна кəскин чаваб. **Мəһбус Дəрбəнди.** Оғру вə гуллурлар əлеjһинə; х) Чəнуби Тəбасаранда мəктəб бина олунаҹағындан; х¹) Əскəри хидмəтдəн.

№ 5. **Дəрбəнди.** М. Ф. Ахундовун мəктубу барəдə. **Məһəммəдəли-иснаəшəри-Сəлjани**[41]. Капитан Султановун баш чапмаға һагг газандыран (№ 3) мəгаләсинə е'тираз. **Вəкили-Намə'луми-Миллəт.** Зəрдабинин мəктəблəр үчүн лајиһə һазырламасынын вачиблиjи барəдə.

№ 6. **Һеjдəри.** Капитан Султанова чаваб. **Əһсəнүл-Гəваид.** а) Капитан Султановун мүртəче чыхышы һаггында; б) «Мшак» редакторунун миллəтчилиjи барəдə; в) Киланда гураглыгдан; г) əкин ишлəри һаггында; х) Загатала вə Чар кəндлəриндəн хəбəрлəр; х¹) Аj тутулмасы барəдə.

№ 7. **Əһсəнүл-Гəваид.** Капитан Султановун ифшасы.

№ 8. х) Иран консулу кенерал Мирзə Маһмуд ханын Тифлисдə гаршыланмасындан. **Н. В.** «Бəнд мəхсуси». Көһнə дəдə-баба адəтлəринин тəнгиди. **Мəһбус Дəрбəнди.** Дəрбəнд вə Губанын Русиjа илə јемиш алвери етмəсиндəн. х) Ирəван моллаларынын тəнгиди.

№ 9. **Əскəр Корани.** М. Ф. Ахундовун мəктубу һаггында; б) Məһкəмə ишлəринə даир; х) Иран консулу Мирзə Əсəдулла ханын Тифлисдəн Петербурга тəнтəнə илə јола салынмасы барəдə; х¹) Ирандакы гызыл мə'дəни һаггында.

№ 10. **Нəчəф Вəзирзадə.** Елмин, сəнəтин, ше'рин инкишафындан. х) Киланда гураглығын зəрəриндəн; х¹) Лəнкəранда гураглыгдан; х²) Гызылағач вə Масаллыда гудуз чаггалын вə кафтарын зиjан вурмасындан.

№ 11. **Корани.** Азəрбајчанда мəктəблəрин јохлуғундан шикаjəт. х) Теjмурханшурада тичарəтдəн, оғурлуг олмасындан, һаванын вəзиjjəтиндəн.

№ 12. **Һадиjүл-Мүзиллин Гарабағи.** а) Сеjид Əзимин ше'ринə чаваб; б) «Дəр шəрафəти-инсаниjjəт»[12]. «Елми-Əбдан» вə «Елми-Əдjан» һаггында; в) «Шуши гəл'əсиндə олан əхбар»: Шушада баггал дуканынын јанмасы; г) ермəни гадынын дəли олмасы; ғ) шəһəрə бəрк гар јағмасы; д) бир түркмəнин өз арвад вə бачысынын башыны кəсмəси барəдə.

№ 13. **Сеjид Əзим.** а) «Мəктуби-мəнзум-əһалиjи Шамахы». «Əкинчи»нин тə'рифи; б) Шамахыдакы һəрчмəрчликдəн, һаванын јағынлыг кечмəсиндəн, алыш-вериш ишлəриндəн; бағларда гара чүчүлəр олмасындан. **Мəһбус Дəрбəнди.** а) «Əкинчи»ни тез-тез чап етмəjин вачиб олмасы; б) Дағыстандакы ачлыг вə алверчилəрин фəндкирлиjи.

№ 14. х) Барама гурдунун бəслəнилмəсиндəн; х¹) Ирандакы гызыл мə'дəни вə таун нахошлуғу барəдə. **Мөһсин Бадкубəjи.** Инсанын тəрбиjə олунмасы мөвзусунда. х²) Дəрбəнддə əкин ишлəринин вəзиjjəти.

№ 16. **Сеjид Əзим.** а) Шамахыда һаванын исти кечмəсиндəн; б) «Мəктуб мəнзумə». Мөһсин Бадкубəjинин мəгаләсини тə'риф.

№ 18. **Һараjчы гардаш**[13]. Елм тəһсил етмəjин вачиблиjи вə «Əкинчи»нин бағланмасы тəһлүкəси һаггында.

ТАЗӘ ХӘБӘРЛӘР[44]

1875

№ 1. (16 х.) Һүгуг, дөвләт, тичарәт вә мүһарибә.

№ 2. (6 х.) Һүгуг, дөвләт, тибб, маариф вә тичарәт.

№ 3. (5 х.) Дөвләт, тичарәт, мүһарибә вә кәнд тәсәррүфаты.

№ 4[45]. (8 х.) Һүгуг, дөвләт, мүһарибә вә тичарәт. Әдәбиjjат вә мәдәниjjәт.

№ 5. (9 х.) Һүгуг, дөвләт, маариф вә мүһарибә.

№ 6. (11 х.) Һүгуг, дөвләт вә тичарәт. Тибб, маариф, мәдәниjjәт вә кәнд тәсәррүфаты.

№ 7. (13 х.) Дөвләт, дипломатиjа, мүһарибә, малиjjә, тибб вә дин.

№ 8[46]. (5 х.) Маариф, малиjjә вә мүһарибә.

№ 9. (7 х.) Һүгуг, дөвләт вә дин.

№ 10. (10 х.) Мүһарибә, дипломатиjа вә тичарәт. Тибб, маариф вә мәдәниjjәт.

№ 11. (9 х.) Дөвләт, сүлһ вә мүһарибә. Тичарәт, техника вә кәнд тәсәррүфаты.

№ 12. (11 х.) Дөвләт, тичарәт, сүлһ вә мүһарибә. Елм, маариф, тибб вә техника.

1876

№ 1. (4 х.) Дипломатиjа, малиjjә вә техника. **Әскәр Корани.** Петербург китабханасы һаггында.

№ 2. (11 х.) Дипломатиjа, мәһкәмә вә мүһарибә. Елм, маариф, мәдәниjjәт.

№ 3. (14 х.) Һүгуг, тичарәт, мүһарибә вә малиjjә.

№ 4. (13 х.) Һүгуг, сүлһ, мүһарибә вә малиjjә. Тибб, рабитә, маариф, мәдәниjjәт вә кәнд тәсәррүфаты.

№ 5. (10 х.) Дөвләт, һүгуг, тичарәт вә мәһкәмә.

№ 6. (9 х.) Һүгуг, дөвләт вә мүһарибә. Нәглиjjат вә рабитә.

№ 7. (7 х.) Һүгуг, дөвләт, тичарәт вә рабитә. Мүһарибә, маариф вә мәтбуат.

№ 8. (10 х.) Сүлһ, мүһарибә, мәһкәмә, Тичарәт вә техника.

№ 9. (8 х.) Һүгуг, дөвләт, мүһарибә вә тичарәт. Маариф вә тибб.

№ 10. (8 х.) Һүгуг, дөвләт вә сүлһ. Маариф, дин вә мәһкәмә.

№ 11. (9 х.) Һүгуг, дөвләт вә сүлһ. Тибб вә тәбии фәлакәт.

№ 12. (10 х.) Һүгуг, дөвләт вә мүһарибә. Тибб вә тәбии фәлакәт.

№ 13. (10 х.) Һүгуг, дөвләт вә мүһарибә. Елм вә тибб.

№ 14. (13 х.) Һүгуг, дөвләт, мүһарибә, тичарәт, мәтбуат вә дин.

№ 15. (19 х.) Һүгуг, дөвләт вә мүһарибә. Елм, тибб, тәбии фәлакәт вә дин.

№ 16. (15 х.) Дөвләт, дин вә милләт. Мүһарибә, мәһкәмә вә кәнд тәсәррүфаты.

№ 17. (13 х.) Һүгуг вә дөвләт. Сүлһ, мүһарибә вә маариф.

№ 18. (12 х.) Һүгуг вә дөвләт. Тичарәт, техника вә мүһарибә.

№ 19. (24 х.) Һүгуг, дөвләт вә мүһарибә. Сүлһ вә дипломатиjа. Мәдәниjjәт вә чәһаләт. Маариф вә мәтбуат.

№ 20. (23 х.) Һүгуг, дөвләт вә тичарәт. Мәдәниjjәт, маариф вә мәһкәмә. Сүлһ вә мүһарибә.

№ 21. (20 х.) Һүгуг, дөвләт, маариф, мәдәниjjәт вә малиjjә. Сүлһ вә мүһарибә.

№ 22. (15 х.) Һүгуг, дөвләт, мәтбуат, малиjjә вә милли зүлм. Сүлһ вә мүһарибә.

№ 23. (15 х.) Сүлһ вә дипломатиjа. Һүгуг, дөвләт вә мүһарибә. Малиjjә, кәнд тәсәррүфаты вә тибб.

№ 24. (13 х.) Һүгуг вә дөвләт. Маариф, мәтбуат вә тибб. Сүлһ вә мүһарибә.

1877

№ 1. (12 х.) Һүгуг, дөвләт вә малиjjә. Сүлһ, маариф вә техника.

№ 2. (19 х.) Һүгуг, дөвләт, тичарәт вә нәглиjjат. Малиjjә, сүлһ, мүһарибә вә мәтбуат.

№ 3. (8 х.) Һүгуг вә дөвләт. Малиjjә, сүлһ вә мүһарибә. Мaариф вә дипломатиjа.

№ 4. (11 х.) Һүгуг, дөвләт вә тичарәт. Мaариф вә дин.

№ 5. (8 х.) Һүгуг, дөвләт вә тичарәт. Мәтбуат, сүлһ вә мүһарибә.

№ 6. (11 х.) Һүгуг, дөвләт малиjjә вә тичарәт. Сүлһ, мүһарибә вә милли зүлм.

№ 7. (5 х.) Һүгуг, дөвләт вә мүһарибә.

№ 8. (11 х.) Һүгуг, дөвләт вә тичарәт. Мәтбуат вә дин.

№ 9. (8 х.) Мүһарибә вә мәдәниjjәт. Дөвләт вә мәтбуат.

№ 10. (13 х.) Һүгуг, сүлһ вә тичарәт. Абадлыг вә мүһарибә.

№ 11. (17 х.) Һүгуг, дөвләт вә тичарәт. Мүһарибә, мәһкәмә вә мәтбуат. Чәһаләт, кәнд тәсәррүфаты вә рабитә.

№ 12. (11 х.) Һүгуг, дөвләт вә тичарәт. Малиjjә, мүстәмләкә вә мүһарибә.

№ 13. (13 х.) Һүгуг, дөвләт мүһарибә вә малиjjә. Тибб, дин вә мәтбуат.

№ 14. (8 х.) Һүгуг, тичарәт, тибб вә техника. Мүһарибә вә кәнд тәсәррүфаты.

№ 15. (7 х.) Һүгуг, дөвләт вә малиjjә. Мүһарибә вә тичарәт.

№ 16. (9 х.) Мүһарибә, тичарәт, тибб вә техника. Мәтбуат вә рабитә.

№17. (7 х.) «Бадкубәjә кәләң телләр». Тибб, милли зүлм, малиjjә вә тәбии фәлакәт. Мүһарибә хәбәрләри.

№ 18. (13 х.) «Бадкубәjә кәләң телләр». Милләт, малиjjә вә тибб.

№ 19. (17 х.) Һүгуг, игтисадиjjат вә тибб. Кәнд тәсәррүфаты вә тәбии фәлакәт. «Бадкубәjә кәләң телләр».

№ 20. (15 х.) «Бадкубәjә кәләң телләр». Һүгуг, дөвләт вә милләт. Һәрби техника вә малиjjә.

«ӘКИНЧИ» ШӨ'БӘЛӘРИНӘ ДАХИЛ ОЛМАJАН JАЗЫЛАР

1875

№ 1. **Р. Г.:** а) «Әкинчи»jә көндәрилән мәктублар вә гәзет редакторунун сәлаһиjjәти һаггында; б) гәзетин чап олундугу jер вә абунәчиләр барәдә мә'лумат; в) «Әкинчи»jә көндәрилән е'ланларын гиjмәти барәдә.

№ 2. **Р. Г.:** «Әкинчи»нин 1-чи нөмрәсинин кечикмәси сәбәби.

№ 3. **Р. Г.:** «Әкинчи»нин 1-чи нөмрәсинин сатылыб гуртармасы барәдә. **Һеjдәри.** «Петровскидән мәктуб». Дәмир jолунун әһәмиjjәти һаггында.

№ 4. **Р. Г.:** Мүхбирләрин мүхтәсәр вә аjдын jазмалары барәдә. **Тәбасаран наиби** [47]. «Мәктуб». Чәнуби Тәбасаран маһалында јангын олмасындан; б) «Гәзәл». «Әкинчи» наширинин хидмәтләринин тә'риф.

№ 7. «Ше'р». Оручлуг баjрамына һәср едилмиш бир бәнд.

№ 8. **Р. Г.:** Мүхбир мәктубларында имза вә үнванларын көстәрилмәсинин вачиблиjи.

№ 9. **Мәһәммәдәли бәj Вәлиjев.** «Ирәвандан мәктубдур.». Гарапапаг чамаатындан 1500 ев Ирана көчүрмәк барәсиндә.

№ 10. **Р. Г.:** Гәзетә көндәрилән һекаjәләри jер олмамасы үзүндән чап етмәк чәтинлиjи һаггында. х) «Чәjирткә». Һәшәратын биткиләрә зәрәриндән.

№ 12. **Р. Г.:** «Елми-әбдан»а аид көндәрилән мәктубларын һамысынын дәрч олуна билмәмәси барәдә.

1876

№ 2. **Р. Г.:** Тәзә тичарәт гәрарларыны әлавә оларағ чап етмәjин вачиблиjиндән.

№ 3. 5. **Р. Г.:** Тәзә тичарәт гәрарлары һаггында.

№ 4. **Р. Г.:** «Елми-Әбдан» һаггында редаксијаја кәлән мәктублара даир.

№ 14. **Р. Г.:** а) Губадан Әһсәнүл-Гәвавд барәдә јазылан һәчвә чаваб; б) Бир шәхсин көндәрдији бајатынын чап едилмәмәси һаггында.

№ 15. **Р. Г.:** а) Мүхбирләрә мәсләһәт; б) Загаталада олан јангына көмәклик көстәрилмәси барәдә; в) Бакыда һаванын исти кечмәсиндән.

№ 16. **Р. Г.:** Бакыда һаванын сәринләшмәси барәдә.

№ 23. **Р. Г.:** «Әкинчи»нин кәлән ил дә чап олуначағындан.

1877

№ 1. **Р. Г.:** а) Әскәр Коранинин Москвадан сијаһы тәртиб едиб көндәрмәси барәдә; б) Дәрбәнддә «Әкинчи»јә көмәк үчүн пул топланмасы һаггында.

№ 2. 4. **Мә'л.:** Абунәчиләрин мигдары.

№ 4. **Бил.:** «Әкинчи»ни ики һәфтәдә бир дәфә—пәнчшәнбә күнү нәшр етмәк һаггында. **Мә'л.:** а) гоһумла кәбин барәдә; б) Әһсәнүл-Гәвандин баш чапмаг әлејһинә јаздығы мәгаләјә һүчум едәнләрә чаваб. **Дүз.:** «Әкинчи»нин 1877-чи ил 1-чи нөмрәсиндә верилмиш илк редаксијасединдәки сәһвин тәсһиһи.

№ 5. **Р. Г.:** М. Ф. Ахундовун капитан Султанова јаздығы чавабын дәрчинә ичазә верилмәмәси һаггында; б) Истамбулда фарс дилиндә чыхан «Әхтәр» гәзети барәдә. **Бил.:** Петербургда от тохуму сатан мағазаларын ишиндән.

№ 6. **Р. Г.:** «Әкинчи»јә көндәрилмиш имзасыз һәчвләрә даир.

№ 7. **Бил.:** Гафгаз мәктәбләри һаггында. **Р. Г.:** а) Мәһәррәмлик тәзијәдарлығы барәдә гәзетин чыхышына Гарабағдан һәчв көндәрилмәси; б) имкансызлыг үзүндән шеирләрин тә'сирә дүшмәси һаггында. **Мә'л.:** Абунәчиләр барәдә.

№ 8. **Р. Г.:** М. Ф. Ахундовун мәктәб барәсиндәки тәдбирләринә даир.

№ 9. **Р. Г.:** а) Бакыда мүсәлман мәктәбләринин ачылмасы; б) Һалијүл-Мүзиллин Гарабағинин Әһсәнүл-Гәвандә һәчв етмәк чәһдинә даир.

№ 10. **Р. Г.:** Москвадан Әскәр Коранинин Бакыда ачылачаг мүсәлман мәктәбләринә көмәк етмәк истәмәси барәдә. **Сејид Әзим.** «Мәктуб мәнзум». Шаир Һәсән Гара Һадинин тәнгиди.

№ 11. **Р. Г.:** «Әкинчи»јә мүхбир мәктубларынын кәлмәмәсиндән шикајәт.

№ 12. **Р. Г.:** Охучуларын тәзә хәбәрләр истәмәсинә даир.

№ 13. **Р. Г.:** Рәсми дөвләт хәбәрләринин «Әкинчи»дә чап олунмасы вачиблији. **Мә'л.:** Әскәрләрә јардым барәдә.

№ 16. **Р. Г.:** Бадкубәјә кәлән телләр хүсусунда.

№ 17. **Бил.:** Шәһәр пулу верәнләрин сијаһысы һаггында.

№ 18. **Р. Г.:** Охучуларын мүһарибәјә даир сорғуларына чаваб.

Е'ЛАНЛАР

1875

№ 1. а) Татасов адлы бир нәфәрин мүфтә вәкиллик етмәси; б) мәнзил сатылмасы; в) мағазанын тәзә јерә көчмәси; г) антиг шејләрин алыш-вериши һаггында **(сон).**

№ 7—11. «Әкинчи»јә 1876-чы ил үчүн абунә јаздырмаг барәдә **(әв.).**

1876

№ 8. Банкын мә'луматы барәдә **(әв.).**

№ 9. Истамбулда фарсча чыхан «Әхтәр» гәзети һаггында **(әв.).**

№ 12. Диш һәкими барәдә **(әв.).**

№ 13. а) Мүһарибә үчүн борч пул топламағын вачиблији; б) сәјаһәт барәдә **(сон).**

№ 14. а) Јени лүғәт китабы; б) тәзә дуз дуканы; в) араг чәкәнләр барәдә **(сон).**

№ 18. Чичәк нахошлуғунун гаршысыны алмаг тәдбирләри **(әв.).**

№ 19—24. «Әкинчи»јә 1877-чи ил үчүн абунә јаздырмаг барәдә **(әв.).**

1877

№ 11. а) Кағыз пул кәсилмәси; б) мәктәбә гәбул һаггында **(сон).**

№ 12. Чаван русун иш ахтармасы. **(сон).**

№ 13. Шамахыда олан иранлы чәрраһ һаггында **(сон)**

№ 15. Вәкиллик барәдә **(сон).**

№ 20. Гәзетин бағланмасы тәһлүкәси **(әв.).**

«ӘКИНЧИ»НИН ӘЛАВӘ НҮСХӘЛӘРИ ҺАГГЫНДА

Азәрбајчан ССР ЕА-нын республика әлјазмалары фондунда сахланылан «Әкинчи» гәзети комплектинин сонуна јапышдырылмыш әлавә нүсхәләрин гәзети өјрәнмәк ишиндәки әһәмијјәтини нәзәрә алыб онлардан бәһс етмәји лазым билдик. Бурада олан әлавәләр чәми 5 нүсхәдир. Әлавәләрин конкрет олараг һансы нөмрәјә аид олдуғу мә'лум дејилдир. Буну дәгигләшдирмәк, һабелә әлавәләрин гурулуш вә мәзмунундан гыса да олса данышмаг мәгсәдә ујғундур.

Биринчи әлавә: «Әкинчи»нин илк дөврдә чыхмыш нүсхәләри һәчминдә (кичик форматда) үч сүтунлу гәзет вәрәгидир. Бурада «Тифлисдән чәнаб губернатора көндәрилән телләр» башлығы алтында рус-түрк мүһарибәсинин кедишинә даир ијунун 1-дә Гарс шәһәриндән алынмыш мә'лумат вә хәбәрләр дәрч едилмишдир. Нүсхәнин һансы нөмрәјә аид олдуғуну билмәк үчүн «Әкинчи»нин 23 ијун 1877-чи ил тарихли 13-чү нөмрәсиндә дәрч едилмиш редаксија гејди марағлыдыр: «Фикримиз будур ки, бу јајда Тифлисдән чәнаб губернатора хәлгә мә'лум еләмәкдән өтрү көндәрилән телләри әлаһиддә чап еләдиб гәзетә илә белә көндәрәк».

Гејддән вә јазынын көндәрилмә тарихиндән ајдын олур ки, бу әлавә «Әкинчи»нин елә 13-чү нөмрәсинә (1877) аиддир. Чүнки редаксија оператив, рәсми һөкумәт мә'луматларыны ләнкидә билмәзди.

Икинчи әлавә: «Әкинчи»нин бөјүк форматында бурахылмыш вәрәгдир. «Бадкубәјә чәнаб губернатора кәлән телләр» сәрлөвһәси алтында ијунун 21-дә Гарсдан мүһарибә хәбәрләри верилир. Вәрәгин о бири үзүндә дружина јарадылмасы һиниындән данышылыр. Бу сәһифәдә һабе-

лə Бакы бәјләринин ад вә үнванлары, онлардан топланан мәбләғ дә экс олунур. Гәзетин 16 вә 17-чи нөмрәләринә (1877) истинадән демәк олар ки, бу әлавә 15-чи нөмрәјә аиддир.

Үчүнчү әлавә: Бу вәрәгин һәр ики үзү 4 енсиз сүтуна ајрылыб. Сәрлөвһә «Мәктубат-мәнзумә» адланыр. Бурада Һ. Б. Зәрдабинин мүртәче шаир Һәсән Гара Һадинин нфша едән образлы гејдиндән башга галан јазылар нәзмдән ибарәтдир. Нүсхәдә Сејид Әзимин «Еј Һәсән бәј, мүәллими-дана!», «Мәрһәбаји-Һәсәнбәј агил» ше'рләри, Һадијүл-мүзиллин Гарабағинин «Еј едән фисгини аләмдә нүмајан Һәсән» мисралы һәчви чап олунмушдур.

Гәзетин 1877-чи ил тарихли 7-чи нөмрәсиндәки редаксија гејдиндән вә сонку нөмрәләрин мәзмунундан бу әлавәнин 8-чи нөмрәјә (1877) аид олмасы тәхмин едилир.

Дөрдүнчү әлавә: Кичик һәчмдә үч сүтунлу вәрәгдир: «Мәктуб мәнзумә» ады алтында Сејид Әзимин «Еј Һәсәнбәј әмири-алишан» мисралы ше'ри чап олунмушдур. Ше'рдә мaариф ишинә әнкәл төрәдәнләр тәнгид атәшинә тутулур. Әлимиздә дәгиг мә'лумат олмаса да ше'рин үмуми руһундан, тохундуғу мәсәләдән «Әкинчи»нин 6 вә ја 7-чи (1877) нөмрәсинә әлавә едилдијини зәнн етмәк олар.

Бешинчи әлавә: Узун, бир гәдәр енсиз гоша вәрәгдир. Вәрәгләрин ики гоша сәһифәси ағдыр. Дикәр ики үзүндә исә диггәтлә тәртиб едилмиш чәдвәл вардыр. Сәһифәнин јухарысында јазылыб: «Бу сијаһы илә билмәк олур ки, филан сәнә һичри һансы рус илиндә (милад—*В. М.*) вә ајында башланыб». Бир јанда чәрчивә ичәрисиндә чәдвәлдән истифадә гајдасы изаһ едилир. Сәһифәнин сонунда русча јазылмышдыр: «Әкинчи» гәзетинин 1-чи нөмрәсинә әлавә». (ил көстәрилмир—*В. М.*).

Чәдвәлин јаранма тарихчәсини изләркән бир сәнәд диггәтимизи чәлб етди. 1876-чы илин авгус ајында Нахчывандан Әлигулу Новрузов адлы бириси Зәрдабијә көндәрдији мәктубда јазырды: «Бир дәстурүл-әмәл бина едәсиниз ки, һичрәт илинин вә ајынын һесабы, тарихи-Мәсиһинин или илә вә ајы илә мүтабиг олсун»[1].

[1] Азәрбајчан ССР ЕА јанында республика әлјазмалары фонду. Һ. Б. Зәрдабинин архиви, инв. № 5597.

Мәктубун ахырында мүәллиф диләјинин һәјата кечирилмәсини редаксијадан дөнә-дөнә хаһиш едир. Зәрдаби һәмин чәдвәли тәртиб етмәји гәзетин фәал мүхбири, Москвада тәһсил алан Әскәр Коранијә һәвалә етмишдир. Бу барәдә «Әкинчи»нин 1 вә 4-чү нөмрәләриндә (1877) гејд вардыр. Илк гејддә дејилир: «Бу нөмрә илә көндәрилән сијаһиләри Әскәр Корани Москва шәһәриндән јазыб көндәриб». Икинчи гејддә исә (дүзәлишдә—В. М.) охучулара билдирилир ки, «Әввәлинчи нөмрә илә көндәрилән сијаһиләрин бирисиндәки сәнәји-һичринин ибтидасы мүвафиг сәнә христиан јазылыб».

Бу фактлар көстәрир ки, чәдвәл һәгигәтән 1877-чи илин 1-чи нөмрәсинә әлавә кими чап олунмушдур.

„ӘКИНЧИ“ МҮХБИРЛӘРИ ВӘ ОНЛАРЫН ГӘЗЕТДӘ АЧЫГ ВӘ КИЗЛИ ИМЗА ИЛӘ ЧАП ОЛУНМУШ ЈАЗЫЛАРЫ

Имзалар	Јазыларын көндәрилдији јер.	Дәрҹолунмуш материалларын мигдары
Нәҹәф Вәзирзадә[48]	Москва	8
Әскәр Корани[49]	Петербург-Москва	39
Вәкили-Намә'лум. (Вәкили-Намә'луми-милләт)	Тифлис	2
Шејхүл-Ислам-Загафгаз Ахунд Әһмәд Һүсејнзадә	Тифлис	1
Хејирхаһи-Иран	Тифлис	1
Һејдәри[50]	Петровски	15
Әһсәнүл-Гәваид[51]	Рәшт	21
Сејид Әзим Ширвани[52]	Шамахы	10
Мәһәммәд Тағы Әлизадә Ширвани (Халис-шиәји-Иснаәшәри Әлизадә Ширвани)	Шамахы	2
Шүәраји-Әрбәјил-Ширван	Шамахы	1
Әлимәдәд Абдуллаһзадә[53] (Әлимәдәд Абдуллаһ оғлу, Дәрбәнди, Мәһбус Дәрбәнди.	Дәрбәнд	10
Мирзә Һәсән Әлгәдари (Мәмнун Әлгәдари)	Ҹәнуби Тәбасаран	4
Мәһәммәд Рәһим бәј	Ирәван	1
Мәһәммәдәли бәј Вәлијев	Ирәван	2
Әләкбәр Елчизадә	Ирәван	1
Хачатур Горхмазов	Гарс	2
Һадимүл-Гәваид капитан Султанов (Султанов)	Губа	3
Һадијүл-Мүзиллин Гарабаги (Һәсән Гара Һади)	Шуша	6
Мәһәммәдәли Иснаәшәри Сәлјани		1
Бадкубәли Молла	Бакы	1
Мөһсүн Бадкубәји		1

„ӘКИНЧИ" НӨМРӘЛӘРИНИН ЧЫХМА ТАРИХИ

Гәзетин №-си	Ајлар	Күнләр	
		1875	
1	22 VII	Күнләри көстәрилмир.	
2	5/VIII	„	„
3	21 VIII	„	„
4	5 IX	„	„
5	20 IX	Шәнбә	
6	5 X	Јекшәнбә	
7	20 X	Дүшәнбә	
8	4 XI	Сешәнбә	
9	18 XI	„	„
10	2 XII	„	„
11	18 XII	Пәнчшәнбә	
12	1 I-1876	„	„
		1876	
1	16 I	Чүмә	
2	30 I	„	„
3	15 II	Јекшәнбә	
4	29 II	„	„
5	15 III	Дүшәнбә	
6	29 III	„	„
7	14 IV	Чаһаршәнбә	
8	28 IV	„	„
9	13 V	Пәнчшәнбә	
10	27/V	Пәнчшәнбә	
11	11/VI	Чүмә	
12	25/VI	„	„
13	11/VII	Јекшәнбә	
14	25/VII	„	„
15	9/VIII	Дүшәнбә	
16	23/VIII	„	„
17	8/IX	Чаһаршәнбә	
18	22/IX	„	„
19	8/X	Чүмә	
20	22/X	„	„
21	6/XI	Шәнбә	
22	20/XI	„	„
23	6/XII	Дүшәнбә	
24	22/XII	„	„
		1877	
1	4/I	Сешәнбә	
2	18/I	„	„
3	3/II	Пәнчшәнбә	
4	17/II	„	„
5	3/III	„	„
6	17/III	„	„
7	31/III	„	„
8	14/IV	„	„
9	28/IV	„	„
10	12/V	„	„
11	26/V	„	„
12	9/VI	„	„
13	23/VI	„	„
14	7/VII	„	„
15	21/VII	„	„
16	4/VIII	„	„
17	18/VIII	„	„
18	1/IX	„	„
19	15/IX	„	„
20	29/IX	„	„

ГЕЈДЛӘР

1. «Дахилијјә» «Әкинчи»нин мүһүм шө'бәләриндәндир. Һ. Б. Зәрдаби тәрәфиндән јазылан, күнүн вачиб мәсәләләрини әһатә едән һәмин шө'бәнин материаллары гәзетин баш мәгаләси сајылырды.

2. Шө'бәләр демәкдир.

3. «Икинчи дахилијјә»—«Әкинчи»дә бә'зән «Дахилијјә» башлығы алтында ики јазы дәрч едилирди. Бунлардан бири баш мәгалә, дикәри исә редаксија јазысы һесаб олунурду.

4. Редактор Бакыја дәмир јолу чәкиләчәји барәдә мә'луматы Петербург гәзетләриндән көтүрмүшдүр.

5. Гәзетин бу нөмрәсинин материаллары 1875-чи ил декабр ајынын икинчи јарысында һазырланмыш, лакин 1 јанвар 1876-чы илдә чапа кетмишдир. Гәзетин һәмин нөмрәсинин илк сәһифәсиндә, лап јухарыда белә јазылыб: «Он икинчи, јә'ни ахырынчы нөмрә». Көрүнүр, нашир көһнә илин икинчи јарысында нәшр олунмалы 12 нөмрәни тамамламаг үчүн белә етмишдир.

6. Ирәван гәза мәһкәмәсинин мүтәрчими Әләкбәр бәј Султанов нәзәрдә тутулур.

7. Көркәмли алман шәргшүнасы вә сәјјаһы Вамбери «Шәрг һәјаты вә әхлагы үзрә очеркләр» адлы әсәриндә белә мүлаһизә сөјләмишдир ки, куја Шәрг халглары елмә вә мәдәнијјәтә тәбиәтән лагејддирләр. Зәрдаби, иргчи фикирләр јајан Вамберини кәскин тәнгид етмишдир.

8. 1874—1876-чы илләрдә Бакыда губернатор олмуш кенерал Староселски «Әкинчи» гәзетинин нәшринә ичазә алмагда Һ. Б. Зәрдабијә көмәклик көстәрмишдир. О, гәзетин сензорлуғуну өз үзәринә көтүрмүшдүр.

9. «Тајмс» 1785-чи илдән Инкилтәрәдә нәшр олунан күндәлик гәзетдир. Гәзетин сијаси хәтти бөјүк инкилис монополијасынын мәфкурәсини тәмсил едир.

10. «Мшак»—«Әмәкчи» (1872—1920) Тифлисдә ермәни либерал буржуазијасынын органы кими чап олунан күндәлик гәзет иди. Журналист вә ичтимаи хадим Артсруни Григор (1845—1892) ијирми ил «Мшак»ын редактору олмушдур.

11. Рәшт—Иранда бөјүк лиман шәһәридир.

12. Бадкубәјә кәлән телләр—Тифлисдән Бакы губернаторуна көндәрилән рәсми мә'луматлардыр. Бунлар рус-түрк мүһарибәсинин кедишинә даир хәбәрләрдән ибарәт олурду. Зәрдаби бу материаллары һәм гәзетин сәһифәләриндә, һәм дә әлавә вәрәгләрдә чап едирди.

13. «Әкин вә зираәт хәбәрләри» гәзетин әсас шө'бәләриндән биридир. Бурада кәнд тәсәррүфаты мәсәләләри ишыгландырылырды.

14. Петровск-Разумовски Академијасыдыр (индики Тимирјазев адына Кәнд Тәсәррүфаты Академијасы).

15. Бу шө'бә 7-чи нөмрәдән (1876) башлајараг «Әкин вә зираәт хәбәрләри» фәслинин давамы кими нәшр олунур. «Әф'али-әһли-дәһат» әввәлки шө'бәјә нисбәтән даһа әһатәли вә күтләвидир.

16. Гәзет бу нөмрәдән е'тибарән бөјүк форматда чыхмаға башлајыр.

17. «Елм хәбәрләри»ндә кениш охучу күтләсинин баша дүшәчәји садә дилдә елм вә техника јениликләриндән, һабелә тәбиәтшүнаслығын наилијјәтләриндән бәһс едән материаллар дәрч едилирди.

18. Азәрбајчанын шимал-шәргиндә вә Күрчүстанын бир һиссәсиндә јерләшиб чох да бөјүк олмајан гәдим тајфадыр.

19. Чејһун Түркијәнин чәнуб-шәргиндә јерләшән чајдыр.

20. Гарс шәһәри Түркијәнин шималында, Совет-Түрк сәрһәдди јахынлығындадыр. 1877—1878-чи илләрдә рус-түрк мүһарибәси заманы Гарс рус ордусу тәрәфиндән алынмышдыр. 1921-чи илдә рус-түрк мүгавиләсинә көрә Түркијәнин тәркибинә дахил олмушдур.

21. Сијаси игтисад елми нәзәрдә тутулур.

22. Телефон апараты 1876-чы илдә американ физики Е. Грејем тәрәфиндән ихтира олунмушдур.

23. Стенографија илк дәфә Инкилтәрәдә мејдана кәлмишдир.
24. Франсада мүһүм сәнаје мәркәзләриндән биридир.
25. «Мәктубат» «Әкинчи» гәзетиндә ән охунаглы шө'бәләрдәндир. Бу шө'бә гәзетин 5 октјабр 1875-чи ил тарихли 6-чы нөмрәсиндән башлајараг гыса фасиләләрлә верилирди. Бурада дөврүн вачиб мәсәләләриндән бәһс едән онларла самбаллы вә мараглы материаллар дәрч олунмушдур.
26. Иранда јерләшир.
27. Ван, гәдим Урарту дөвләтинин мәркәзи олмушдур.
28. «Елми-әбдан»—Бәдәнләр елми демәкдир. Дүнјәви елмләри тәмсил едир. «Елми-әдјан»а исә дини-схоластик елмләр дахилдир. Һејдәри «Әкинчи»дә бу мөвзуда мәгалә чап етдирмишдир. Онун јазысы кениш мүбаһисә доғурмушдур.
29. Петровски 1921-чи илдә Дағыстанын көркәмли ингилабчыларындан олан Маһачын (М. Даһадајевин) хатирәсини әбәдиләшдирмәк мәгсәдилә «Маһач-Гала» адландырылмышдыр.
30. Шејхүл-ислам Загафгаз Ахунд Әһмәд Һүсејнзадә јүксәк руһани рүтбәсинә малик бир шәхс иди. О, «Әкинчи»дә «Елми-әбдан» һаггында мараглы мүлаһизәләр сөјләмишдир.
31. «Әһсәнүл-Гәваид» әвәзинә «Әһсән-Гәваид» кетмишдир.
32. Шө'бәнин материаллары «Мәктуб» ады алтында верилмишдир. Әслиндә «Мәктубат» олмалы иди. Көрүнүр редакторун нәзәриндән јајынмышдыр.
33. Губа рајону әразисиндәдир.
34. Бу нөмрәдә шө'бәнин ады сәһв олараг «Мәткубат» кетмишдир.
35. Тејмурханшура шәһәри Дағыстандадыр. 1921-чи илдән Бујнакси адланыр.
36. Тәрчүмәси:—Дөрд Ширван шаири.
37. «Әһсәнүл-Гәваид» сәһв олараг «Һәсәнүл-Гәваид» кетмишдир.
38. Хејирхаһи-Иран—Бу тәхәллүслә «Әкинчи»дә бир мәктуб дәрч олунмушду. Һәмин имзанын Иран дөвләтинин Тифлисдәки Консуллуғунун мүтәрчими Мирзә Мә'сума аид олмасы күман едилир.

39. М. Ф. Ахундов «Әкинчи»дә «Вәкили-намә'лум», «Вәкили-намә'луми-милләт» имзасы илә ики мәгалә чап етдирмиш, Капитан Султанов һаггында «Шәхси-намә'лум» тәхәллүсү илә јаздығы кәскин руһлу јазысы исә гәзетдә дәрч олунмамышдыр.
40. Мә'насы: Он ики имама инанан әсил шиә.
41. Мә'насы: Он ики имама инанан демәкдир.
42. Тәрчүмәси: Инсанлыг шәрәфи һаггында.
43. Н. Б. Вәзировун кизли имзасыдыр. О, «Татары» («Кнут») имзасы илә дә «Әкинчи»јә мәгалә көндәрмишдир. Јазы әсаслы дәјишикликләрлә «Н. В.» имзасы илә гәзетин 8-чи нөмрәсиндә (1877) чап олунмушдур.
44. «Тазә хәбәрләр», «Әкинчи»нин ән оператив шө'бәләриндәндир. Адындан да көрүндүјү кими, шө'бәдә јени хәбәрләр верилирди. Бурада әксәр һалларда 8—15 материал, бә'зән исә 20-дән артыг хәбәр дәрч олунурду.
45. Шө'бәнин ады унудулмушдур. Илк јазы «Мәктуб» адландырылдығындан гејри материаллар да ораја дахил едилмишдир. Лакин јазылар характер вә мәзмунларына көрә «Тазә хәбәрләр»ә аиддир.
46. Шө'бәнин ады верилмәмишдир. Анчаг јазылар «Тазә хәбәрләр»ә мәхсусдур.
47. «Әкинчи»нин фәал әмәкдашы, дөврүнүн көркәмли шаир вә алими Мирзә Һәсән Әфәнди Әлгәдари (Мәмнун) Дағыстанын Чәнуби Тәбасаран маһалында узун мүддәт наиблик етмишдир.
48. Н. Б. Вәзиров «Әкинчи» сәһифәләриндә дөрд чүр имза илә («Нәчәф Вәзирзадә», «Нәчәф», «Н. В.» вә «Һарајчы гардаш») 8 мәгалә дәрч етдирмишдир. «Әкин вә зираәт хәбәрләри», «Елм хәбәрләри», «Мәктубат» шө'бәләриндә «Нәчәф Вәзирзадә» имзасы илә 3, «Мәктубат»-да «Нәчәф» имзасы илә 3, «Н. В.» имзасы илә 1, «Һарајчы гардаш» имзасы илә 1 мәгаләси чыхмышдыр.
49. Әскәр Корани—Гәзетин мәһсулдар әмәкдашларындан бири иди. О, 6 имза илә («Әскәр Корани», «Мирзә Адыкөзәлзадә Корани», «Әскәр Адыкөзәлзадә Корани», «Әскәр Мирзә Адыкөзәлзадә Корани», «Корани», «Әскәр») «Әкинчи»нин мүхтәлиф вахтларда чыхмыш 17 нөмрәсиндә 39 мәктуб вә мәгалә нәшр етдирмишдир. Бә'зән бир нөмрәдә 2—4, 5—7 јазысы верилирди. «Әскәр Корани» имзасы илә даһа чох чыхыш едирди.

50. Һејдәри «Әкинчи»нин илк мүхбиридир. Гәзетин 10 мүхтәлиф нөмрәсиндә 15 јазысы чыхмышдыр.

51. Әһсәнүл-Гәваид гәзетин 18 нөмрәсиндә 21 мәгалә чап етдирмишдир.

52. Сејид Әзимин «Мәктубат»да 4 ше'ри, 3 мәктубу; шөбәләрдән кәнарда 1 вә «Әкинчи»јә әлавәләрдә 3 ше'ри верилмишдир.

53. Әлимәдәт Абдуллаһ оглу «Әкинчи»дә 1876-чы илдән е'тибарән (№ 10) «Мәһбус Дәрбәнди» имзасы илә чыхыш етмәјә башлајыр.

Редактору И. Рустәмов.
Техредактору А. Абдуллајев.
Корректору Т. Мустафајев.

Чапа имзаланмышдыр 19/I-1963-чү ил. Кагыз форматы 84×108.
Чап вәрәги 2,5. Һесаб-нәшр. вәрәги 2,25.
ФГ 04207. Сифариш 4. Тираж 1500.

АДУ мәтбәәси. Бакы, Коммунист күчәси, 6.

2016 618381
016
M52

ВЕЛИ МУХТАР ОГЛЫ МАМЕДОВ
УКАЗАТЕЛЬ ГАЗЕТЫ «ЭКИНЧИ»
(на азербайджанском языке)
БАКУ — 1963